

Zbigniew Mikołajewicz

Uwarunkowania i możliwości rozwoju województwa opolskiego

Wstęp

Jedną z istotnych cech kształtowanej od 1990 r. gospodarki rynkowej jest występowanie nierówności i narastanie zróżnicowań (społecznych, gospodarczych, przestrzennych i innych), w tym również zróżnicowań międzyregionalnych.

Pomimo działań podejmowanych przez organizacje międzynarodowe, w tym szczególnie w ramach polityki spójności Unii Europejskiej, a także deklaracji i programów przyjmowanych przez kolejne rządy III RP, zróżnicowania regionalne w Polsce po roku 1989 nie zmniejszają się, a przeciwnie – narastają.

Województwo opolskie znalazło się w tej grupie regionów Polski, których pozycja, zwłaszcza w drugiej połowie okresu transformacji, uległa pogorszeniu. Na tym tle pojawiły się w wielu środowiskach opiniotwórczych, w tym szczególnie w lokalnych środkach masowego przekazu, często wręcz alarmistyczne opinie mówiące o zastoju, regresie, utracie dotychczasowych pozycji województwa opolskiego itp.

Czy i w jakim stopniu opinie te można uznać za zasadne? Jakie przyczyny spowodowały spowolnienie dynamiki rozwoju regionu opolskiego, czy są – i jakie – możliwości ożywienia jego gospodarki, i jakie działania wydają się w tym celu niezbędne?

W tym artykule zamierzam odpowiedzieć na te pytania.

Do opracowania wykorzystałem wyniki własnych badań i innych autorów, zawarte w licznych publikacjach oraz dokumentach programowych i planistycznych, a także materiały statystyki państwowej wydane przez Główny Urząd Statystyczny w Warszawie i Urząd Statystyczny w Opolu.

Województwo opolskie na tle kraju

Próby diagnozy stanu, jak i projekcje przyszłego rozwoju tak wielkiego i złożonego obiektu, jakim jest województwo, są sprawą bardzo trudną i złożoną, a ich wyniki bywają z reguły dyskusyjne i kontrowersyjne.

Tabela 1
Pozycja województwa opolskiego wobec 16 województw Polski według wybranych wskaźników w roku 2004

Lp.	Cechy pozytywne				Lp.	Cechy negatywne			
	wyszczególnienie	wskaźnik		pozycja		wyszczególnienie	wskaźnik		pozycja
		Polska	woj. opolskie				Polska	woj. opolskie	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Zgony niemowląt na 1000 urodz.	6,8	4,3	1	1	Przyrost rzeczywisty ludności w latach 2000–2004	-0,2	-1,8	16
2	Wartość dodana brutto na 1 prac. [zł]	63 561	64 686	7	2	Saldo migracji wewn. i zewn. na 1000 M	-0,2	-3,2	16
3	Dynamika PKB 2004/2003 [%]	109,6	118,2	1	3	Pracujący ogółem na 1000 ludności	325	276	15
4	Wartość brutto środków trwałych na 1 M [zł]	45 788	47 055	2	4	PKB na 1 mieszka [zł]	24 181	20 785	10
5	Produkcja sprzedana przemysłu na 1 M [zł]	17 772	17 165	6	5	Nakłady inwestycyjne ogółem na 1 M [zł]	3 155	2 212	14
6	Zużycie nawozów sztucznych na 1 ha UR	99,3	150,1	1	9	Udział sektora prywatnego w nakł. inwest. [%]	68,1	59,2	14
7	Plony zbóż podstaw. z 1 ha [dt]	35,5	50,4	1	6	Nakłady na dział B+R na 1 M [zł]	135	28	14
8	Plony ziemniaków z 1 ha [dt]	196	212	6	7	Sprzed.prod. bud.-mont. na 1 M [zł]	1 904	1 100	15
9	Tizoda chlewna na 100 ha uż.rol. [szt.]	104	133	4	8	Liczba miejsc noclegowych w obiektach turyst.	585	8	16
10	Roczny udój mleka z 1 krowy [l]	4 082	5 391	1	10	Przec. mies. wynagr. brutto [zł]	2 273	2 068	8

cd. tab. 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	Skup prod. rol. na 1 ha UR, j. zboż.	24,5	33,1	3	11	Nomin. dochody do dyspoz. brutto [zł/M]	16 382	13 695	14
12	Pow. użytkowa mieszkań [m ² /os.]	22,9	24,2	1	12	Studenti szkół wyższych na 10 000 M	492,7	360,6	14
13	Mieszkania w miastach wyposażone w [%]:				13	Liczba łóżek w szpitalach ogółem na 10 000 M	48,0	41,0	15
	– wodociąg	98,4	99,2	4	14	Mieszk. oddane do użytku na 1000 ludn.	2,8	1,2	16
	– łazienkę	91,9	93,1	7					
	– c.o.	84,0	83,3	9	15	Rozpocz. budowa mieszk. na 1000 km ²	22,3	13,5	12
14	Mieszkania na wsi wyposażone w [%]:								
	– wodociąg	88,1	95,6	3					
	– łazienkę	74,7	86,0	2					
	– c.o.	63,3	72,4	2					
15	Liczba samochodów osobowych na 1000 M	314	337	3					

Źródło: „Rocznik Statystyczny Województw”, GUS, Warszawa 2005, s. 90.

Tak wydaje się być również w przypadku województwa opolskiego. Zestaw 30 wskaźników obrazujących istotne elementy procesów demograficznych, gospodarczych, warunki życia ludności Opolszczyzny prowadzić mogą do skrajnie odmiennych ocen – pozytywnych lub negatywnych (tab. 1)

Najniższy w kraju wskaźnik zgonu niemowląt, makroekonomiczne mierniki: stanu i dynamiki wartości dodanej, PKB, produkcji przemysłowej, wyposażenia w środki trwałe, wskaźniki dotyczące stanu rolnictwa i produkcji rolnej, wyposażenia komunalnego miast i wsi, poziomu motoryzacji sytuują Opolskie w ścisłej czołówce 16 województw w Polsce.

Równocześnie szereg innych, także istotnych dla ogólnej oceny mierników, jak: niekorzystne procesy demograficzne, niskie nakłady inwestycyjne, nakłady na badania i rozwój, mniej zaawansowany rozwój sektora prywatnego i jego niższa niż w kraju aktywność inwestycyjna, niższe dochody ludności, znacznie niższa liczba kształconych na poziomie wyższym i inne wskaźniki stanowią mogą uzasadnienie ocen krytycznych.

Jednoznaczne, skrajnie negatywne lub skrajnie pozytywne opinie o sytuacji województwa opolskiego wydają się więc nieuprawnione, nie powinny być formułowane ani uznawane za jedynie słuszne.

W wielu opiniach krytycznych, eksponujących przejawy zastoju, a nawet regresu województwa opolskiego powołuje się na publikowane wyniki rankingów województw (tab. 2).

Tabela 2

Województwo opolskie w rankingach województw według wskaźników syntetycznych miar rozwoju

Lp.	Rodzaj wskaźnika, autor badań/instytucja	Rok badań (publikacja)	Wartość wskaźnika	Pozycja w rankingu województw
1	2	3	4	5
1	Syntetyczny wskaźnik rozwoju SMR – prof. Z. Hellwig	1993	0,435	9
2	Syntetyczny wskaźnik aktywności społeczno-ekonomicznej ASE – IPiSS, Warszawa	1994	0,3615	18
3	Poziom rozwoju społeczno-gospodarczego regionów – dr G. Łodkowska-Skoneczna	1994	9,05	17
4	Syntetyczny wskaźnik zasobności województwa – prof. prof. J. Biniecki, A. Klasik, F. Kuźnik	1994	0,94	13

cd. tab. 2

1	2	3	4	5
5	Syntetyczny wskaźnik aktywności województw – IPiSS, Warszawa	1994	1,0	17
6	Syntetyczny wskaźnik dynamiki ASE w latach 1989–1994 – IPiSS, Warszawa	1995	0,6373	5
7	Wskaźnik ryzyka inwestycyjnego – IBnGR, Gdańsk	1998	0,33	11
8	Syntetyczny wskaźnik makroekonomicznego potencjału województw, „Polityka” 1998, nr 47	1998	8,5	8
9	Wskaźnik syntetyczny ogólnego poziomu konkurencyjności województw –prof. A. Prusek z zespołem	1999	0,261	12
10	Wskaźnik wielowymiarowej struktury poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego województw – prof. T. Czyż	2001	-5,4	13

Podkreśla się przy tym, że „dawniej” Opolszczyzna zajmowała wysoką pozycję wśród 49 województw, a w nowej strukturze plasuje się z reguły w ich końcówce. Tak rzeczywiście jest, ale należy mieć świadomość, że zarówno w starym, jak i nowym podziale terytorialnym kraju t e s a m e w o j e w ó d z t w a w y p r z e d z a ł y O p o l s z c z y z n ę we wszystkich prawie rankingach. Były nimi:

dawne województwa:	po reformie dołączono zlikwidowane (liczba):	obecne województwa:
warszawskie	4	mazowieckie
katowickie	2	śląskie
wrocławskie	3	dolnośląskie
poznańskie	3	wielkopolskie
krakowskie	2	małopolskie
gdańskie	1	pomorskie
szczecińskie	1	zachodniopomorskie
łódzkie	3	łódzkie
bydgoskie	2	kujawsko-pomorskie
lubelskie	3	lubelskie

Stolicami wszystkich tych województw są duże miasta (metropolie, aglomeracje), koncentrujące wielki, endogeniczny potencjał rozwojowy – demograficzny, gospodarczy, finansowy, naukowy itp., decydujący o pozycji całego województwa.

Województwo o polskie porównywalnie dużego ośrodka nie ma i mieć nie będzie, dlatego w każdym układzie i w każdym czasie będzie ustępować wymienionym, zarówno pod względem zasobów uwzględnianych w rankingach (kryteria klasyfikacji), jak i dynamiki ich rozwoju. To wielkie miasta koncentrują nowe inwestycje, tam głównie napływa kapitał zagraniczny i krajowy, tam tworzone są nowe miejsca pracy, nowe instytucje i obiekty usług, infrastruktury itp.

W rezultacie to rozwój wielkich miast i obszarów pozostających w zasięgu ich oddziaływania decyduje o wspomnianym na wstępie pogłębianiu się różnicowań międzyregionalnych w Polsce. Możliwości i dynamika rozwoju województwa opolskiego są wyraźnie słabsze w porównaniu z wymienionymi, a w konsekwencji z przeciętną w kraju, w sytuacji gdy ich potencjał demograficzny i ekonomiczny stanowi około 80–85% potencjału Polski¹.

Rozwój województwa opolskiego w całym okresie transformacji (od 1990 r.) rozpatrywać i oceniać należy nie w sposób autonomiczny, lecz w powiązaniu z procesami zachodzącymi w kraju i gospodarce narodowej.

Gospodarkę kraju charakteryzował brak stabilności i niepożądane zmiany strukturalne, zwłaszcza w przemyśle². Pierwszy okres „szokowej” reformy polskiej gospodarki (1990–1991) skutkował głębokim jej załamaniem (tab. 3.)

T a b e l a 3

*Dynamika podstawowych kategorii ekonomicznych w Polsce okresu transformacji
(rok poprzedni = 100)*

Lata	PKB	Produkcja sprzedana przemysłu	Miesięczne wynagrodzenie realne brutto	Nakłady inwestycyjne		Liczba zarejestrowanych bezrobotnych [tys.]
				ogółem	w przemyśle	
1	2	3	4	5	6	7
1990	88,4	75,8	75,6	89,9	92,7	1 126
1991	93,0	92,0	99,7	95,9	97,1	2 156

¹ Określone udziałem tych 10 województw w ogólnej liczbie ludności, liczbie pracujących i wielkości tworzonego PKB.

² Por. Z. Mikołajewicz, *Zmiany strukturalne w gospodarce i przemyśle polskim w okresie transformacji*, [w:] *Przemiany strukturalne polskiej gospodarki wobec wyzwań integracyjnych z Unią Europejską*. Red. Z. Mikołajewicz, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2004; Z. Mikołajewicz, *Uwstecznienie struktury przedmiotowej polskiego przemysłu i jego skutki dla procesów integracji z Unią Europejską*, [w:] *Polityka gospodarcza w procesie akcesji Polski do Unii Europejskiej*. Red. J. Tomidajewicz, Akademia Ekonomiczna w Poznaniu, Poznań 2003.

cd. tab. 3

1	2	3	4	5	6	7
1992	102,6	102,8	97,3	100,4	98,3	2 509
1993	103,8	106,4	97,1	102,3	100,3	2 890
1994	105,2	112,1	100,5	108,1	120,7	2 878
1995	107,0	109,7	102,8	117,1	115,0	2 629
1996	106,0	108,3	105,5	119,2	120,0	2 360
1997	106,8	111,5	105,9	122,2	113,8	1 826
1998	105,0	103,5	103,3	115,3	111,2	1 831
1999	104,5	103,6	104,7	105,9	95,3	2 350
2000	104,2	106,7	101,0	101,4	88,1	2 703
2001	101,1	100,6	102,5	90,5	95,8	3 115
2002	101,4	101,1	100,7	90,0	92,0	3 217
2003	103,8	108,3	103,4	100,6	106,3	3 176
2004	105,3	112,6	100,7	106,5	109,5	3 000
2004/1990	162,2	212,0	136,6*	196,3	174,7	266,4

* Rok 1992 = 100.

Źródło: „Rocznik Statystyczny” za lata 1991–2005, GUS, Warszawa.

Produkcja sprzedana przemysłu i przeciętne wynagrodzenia realne spadły w 1990 r. o prawie 1/4 wobec poziomu z roku poprzedniego. O około 10–12% zmniejszyły się wytworzony w 1990 r. PKB i nakłady inwestycyjne. Pojawiło się i gwałtownie narastało bezrobocie, osiągając już pod koniec 1990 r. ponad 1,1 mln osób, a 2 lata później – już 2,5 mln bezrobotnych. Tendencje regresywne utrzymywały się nadal przez następny rok, chociaż już w mniejszej skali. Procesy stabilizacji pojawiły się dopiero w II połowie 1992 r., a znaczącego wzrostu PKB, produkcji przemysłowej i inwestycji – od 2004 r.

W województwie opolskim regres gospodarczy pierwszych lat transformacji okazał się znacznie łagodniejszy niż przeciętnie w kraju. Większość istniejących gałęzi przemysłu funkcjonowała pomimo bardzo trudnych warunków, powstałych w wyniku otwarcia granic i nagłego napływu konkurencyjnych produktów z zagranicy, pomimo polityki „trudnego pieniądza”, drogiego kredytu, wysokich podatków itp. uregulowań przyjętych w ramach „szokowej” polityki stabilizacyjnej nowego rządu. Spadek produkcji sprzedanej opolskiego przemysłu okazał się w 1990 r. o prawie 5% mniejszy od przeciętnego w Polsce. Spadek nakładów inwestycyjnych w latach 1990–1992 utrzymywał się na

poziomie około 5–8% rocznie, a przyrost bezrobotnych był wolniejszy niż w kraju, chociaż na koniec 1992 r. wynosił już 12,1% (w kraju 13,6%) ludności czynnej zawodowo.

Od 1994 r. pojawiły się w Polsce procesy wyraźnego przyspieszenia wzrostu gospodarczego, trwające do 1997 r. Produkt krajowy brutto wzrastał w tym okresie w tempie 5–7% rocznie, produkcja przemysłu 8–12%, a nakłady inwestycyjne o 8–22% w ciągu roku (tab. 3). Poprawiły się materialne warunki życia ludności w postaci wzrostu funduszy spożycia o 4–7% rocznie oraz przeciętnej płacy realnej w skali 3–6% rocznie. W tym samym czasie miał miejsce ciągły spadek liczby bezrobotnych. Bezrobocie zmniejszyło się z 2890 tys. osób w 1993 r. do 1826 tys. osób na koniec 1997 r., tj. o prawie 1,1 mln osób.

Podobne procesy ożywienia wystąpiły również w województwie opolskim, chociaż mniej dynamicznie. Liczba pracujących wzrosła w latach 1993–1997 o około 29 tys. osób, bezrobocie spadło o prawie 13 tys. osób, do poziomu 10,1% (w kraju 10,3 %) aktywnych zawodowo, a produkcja sprzedana przemysłu rosła w przeciętnym tempie 7,5% rocznie (w kraju 11%).

Te korzystne procesy rozwojowe zostały przerwane w 1998 r. wskutek podjętej przez ówczesne władze państwowe polityki „schładzania” polskiej gospodarki. W jej wyniku spadło tempo wzrostu PKB, produkcji sprzedanej przemysłu, nakładów inwestycyjnych itp. (tab. 3).

W tym czasie miały miejsce masowe bankructwa i upadłości przedsiębiorstw, a w konsekwencji pojawiła się kolejna fala wzrostu bezrobocia, które pod koniec 2002 r. osiągnęło maksymalny dotychczas poziom – ponad 3,2 mln osób. Na krawędzi bankructwa okazał się pod koniec 2001 r. stan finansów państwa, z trudem opanowany w 2002 r. Gospodarka polska znalazła się w stanie recesji³ i wymagała radykalnych działań na wielu odcinkach równocześnie, zarówno w sferze realnej, jak i regulacyjnej. Podjęte przez nowy rząd działania tego rodzaju, jak również poprawa światowej koniunktury gospodarczej skutkowały zahamowaniem recesji od 2003 r. i następnym wejściem na „ścieżkę rozwoju”, w czym pomocna okazała się również akcesja Polski do Unii Europejskiej w maju 2004 r. i środki pomocowe uzyskiwane z budżetu unijnego⁴.

Recesja lat 1998–2002 nie ominęła województwa opolskiego. Podobne jak w kraju, procesy spadku produkcji przemysłowej, liczby pracujących, nakładów inwestycyjnych wystąpiły, i to z jeszcze większą siłą, w województwie opolskim. W okresie 1998–2002 PKB, liczony w cenach bieżących, wzrósł w województwie opolskim o 20,9%. Uwzględniając wskaźnik wzrostu cen

³ Por. m. in. Uchwała XVIII Zjazdu Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego o sytuacji gospodarczej kraju i kierunkach jego poprawy z dnia 16 listopada 2001 r., „Biuletyn Zarządu Krajowego PTE” 2002, nr 1.

⁴ Por.: *Gospodarcze i społeczne skutki akcesji Polski do Unii Europejskiej*. Red. Z. Mikołajewicz, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2006.

PKB w tych latach, który wynosił 120,7%, oznacza to, że realny przyrost PKB w województwie opolskim w latach 1998–2002 był zerowy⁵. W tym samym czasie wskaźnik wzrostu PKB w Polsce wynosił 134,4% (w cenach bieżących).

Województwo opolskie w omawianym okresie przeżywało czasy nasilonych upadłości przedsiębiorstw, w tym również dużych, znanych w kraju i zagranicą, a także całych gałęzi przemysłu opolskiego, np. hutniczego, szklarskiego i ceramicznego, włókienniczego, skórzanego, maszynowego. Skutkiem tych procesów okazał się ponowny, prawie dwukrotny wzrost bezrobocia (z 43,3 tys. osób w 1997 r. do 83,4 tys. w 2002 r.), a stopa bezrobocia w województwie przekroczyła w 2002 r. znacznie przeciętną krajową (odpowiednio 19,4 i 18,0)⁶.

Ożywienie polskiej gospodarki, jakie miało miejsce od roku 2003, w niewielkim stopniu zauważalne jest w województwie opolskim. Liczba pracujących ogółem nadal spadła w latach 2002–2004 z 294,6 tys. do 290,8 tys. osób, a równocześnie spadła liczba bezrobotnych do poziomu 74,6 tys. osób. Ten pozorny paradoks tłumaczyć można narastającą liczbą zagranicznych migracji zarobkowych, szacowanych na około 100–120 tys. osób. Liczba pracujących w przemyśle opolskim spadła z 87,1 tys. osób w r. 1997 do 72,0 tys. w 2002 r. i na tym poziomie (72,2 tys.) utrzymała się w latach 2003–2004.

W rezultacie poziom ekonomicznej aktywności ludności województwa opolskiego należy (obok śląskiego) do najniższych w kraju. W roku 2004 współczynnik aktywności zawodowej ludności w wieku 15 lat i więcej wynosił na Opolszczyźnie 52,3% (w kraju 54,7%), a wskaźnik zatrudnienia 43,0% (w kraju 44,3%)⁷.

Przyczyny utraty dynamiki rozwoju województwa opolskiego

Regres w przemyśle

Cechą szczególną i wyróżniającą województwo opolskie w kraju była dominująca rola przemysłu w procesach rozwoju i jego strukturze gospodarczej.

Dobrze rozwinięty przemysł, o zróżnicowanej strukturze przedmiotowej (gałęziowo-branżowej) i równomiernym rozmieszczeniu na obszarze całego województwa, angażował jeszcze w latach 80. XX w. około 40% ogółu pracujących i stanowił główne źródło utrzymania ludności miast i znacznej części wsi (ludność dwuzawodowa, tzw. chłopo-robotnicy) Śląska Opolskiego.

⁵ *Produkt krajowy brutto. Rachunki regionalne 2004*, GUS, Katowice 2006, s. 110; „Rocznik Statystyczny”, GUS, Warszawa 2003, s. 347.

⁶ „Rocznik Statystyczny Województw”, GUS, Warszawa 2003, s. 123.

⁷ „Rocznik Statystyczny Województw”, GUS, Warszawa 2005, s. 431.

Pomimo dość skutecznej obrony swoich pozycji w pierwszych latach transformacji, w okresie późniejszym wystąpiły w przemyśle województwa opolskiego objawy recesji i kryzysu. Ich wyrazem były masowe upadłości i likwidacje średnich i dużych przedsiębiorstw, a nawet całych gałęzi przemysłu, znaczny spadek pracujących w przemyśle, głębokie załamanie działalności inwestycyjnej, spadek udziału przemysłu w wartości dodanej brutto województwa itp. Te niekorzystne procesy zachodzące w przemyśle nie były rekompensowane dostateczną dynamiką w innych dziedzinach gospodarki województwa, zwłaszcza w szeroko pojętych usługach. W rezultacie regres w przemyśle okazał się pierwszą z głównych przyczyn zastoju gospodarczego i utraty dynamiki rozwoju województwa.

Załamanie działalności inwestycyjnej

W całym okresie powojennym głównym czynnikiem dynamizującym polską gospodarkę były inwestycje, w tym zwłaszcza inwestycje w przemyśle. Przemysł angażował znaczną część (około 1/3) nakładów inwestycyjnych realizowanych w kraju. W województwie opolskim udział przemysłu w ogólnych nakładach inwestycyjnych kształtował się z reguły na znacznie wyższym poziomie. Tak było również w okresie transformacji (1990–2004), a zwłaszcza w latach 1994–1996, kiedy udział przemysłu w ogólnych nakładach inwestycyjnych kraju przekroczył niespotykany dotychczas poziom ponad 40%, a w województwie opolskim aż 70–81% ogólnych nakładów (tab. 4.).

Tabela 4

*Udział przemysłu w ogólnych nakładach inwestycyjnych
w Polsce i województwie opolskim [%]*

Lata	Polska	Województwo opolskie	
		razem	przemysł energetyczny
1	2	3	4
1990	35,0	46,6	b.d.
1991	33,8	47,4	b.d.
1992	33,8	51,7	b.d.
1993	33,5	62,6	54,5
1994	43,4	70,6	57,8
1995	42,8	77,8	62,2
1996	42,4	81,0	58,0
1997	38,9	68,8	b.d.
1998	36,9	60,2	30,9*
1999	32,9	36,5	11,2*
2000	28,3	27,4	7,3

cd. tab. 4

1	2	3	4
2001	29,6	30,8	9,5
2002	31,7	37,6	8,7
2003	33,7	36,7	8,7
2004	34,8	40,8	6,7

*Dotyczy nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw.

Źródło: „Rocznik Statystyczny Województw”, „Rocznik Statystyczny Województwa Opolskiego” za lata 1991–2005.

Wysoki udział przemysłu w nakładach inwestycyjnych województwa spowodowany był nasileniem prac w końcowym okresie budowy Elektrowni „Opole”, w której od 1994 r. uruchamiano kolejne bloki energetyczne. Inwestycje samego tylko przemysłu energetycznego stanowiły w latach 1993–1998 około 50–60% ogólnych nakładów inwestycyjnych województwa opolskiego. Po zakończeniu budowy Elektrowni „Opole”, od 1999 r. nastąpił gwałtowny spadek udziału inwestycji przemysłowych w województwie, do poziomu zbliżonego do przeciętnego w kraju, a w rezultacie również ogólny spadek nakładów inwestycyjnych w regionie i zasadnicza zmiana intensywności inwestowania w okresie przed i po oddaniu Elektrowni do użytku (tab. 5).

T a b e l a 5

*Intensywność inwestowania w Polsce i województwie opolskim
w latach 1990–1998 i 1999–2004*

Wyszczególnienie	Suma* nakładów inwestycyjnych na mieszkańca	
	lata 1990–1998	lata 1999–2004
1. Nakłady inwestycyjne ogółem [zł]		
– w Polsce	3 480	17 800
– w województwie opolskim	4 850	12 600
Polska = 100 [%]	140	71
2. Nakłady inwestycyjne w przemyśle [zł]		
– w Polsce	1 370	5 640
– w województwie opolskim	3 290	4 390
Polska = 100	240	78

*Ceny stałe roku 1990 i 1999.

Źródło: „Rocznik Statystyczny Województw” za lata 1991–2005; GUS, Warszawa; „Inwestycje i Środki Trwałe w Gospodarce Narodowej” za lata 1991–2005, GUS, Warszawa; obliczenia własne.

Wskaźnik intensywności inwestowania, będący relacją nakładów inwestycyjnych do liczby mieszkańców (kraju, województwa), wskazuje, że w latach 1990–1998 inwestowano w województwie opolskim z intensywnością wyższą o około 40% od przeciętnej w kraju. W okresie 1999–2004 poziom intensywności inwestycji ogółem w gospodarce województwa opolskiego okazał się aż o 29% niższy od osiągniętej w kraju.

Podobne kierunki zmian następowały w przemyśle. W okresie 1990–1998 wydatkowano w kraju 1370 zł na inwestycje przemysłowe na mieszkańca, a w województwie opolskim 3290 zł/mieszkańca, tj. 240% średniej krajowej. W latach 1999–2004 proporcje te zostały odwrócone przy średniej w kraju intensywności inwestowania 5640 zł/mieszkańca, w województwie opolskim wskaźnik ten wynosił 4390 zł/mieszkańca; stanowił więc tylko 78% przeciętnej w kraju.

Głęboki regres inwestycji przemysłowych w województwie opolskim po roku 1998 nie został zrekompensowany wzrostem nakładów w innych sekcjach i działach gospodarki. Zastój inwestycyjny okazał się wyrazem i równocześnie drugą z głównych przyczyn utraty dynamiki rozwoju gospodarczego w województwie opolskim.

Recesja i zastój w rolnictwie

Rolnictwo opolskie, wykorzystując naturalne warunki sprzyjające rozwojowi produkcji rolnej, stanowiło mocną stronę gospodarki Śląska Opolskiego. Świadczy o tym wysoki udział rolnictwa, który w początkowych latach transformacji (1992) wynosił:

- 11,7% wartości produkcji dodanej (w kraju 6,8%);
- 27,2% ogólnej liczbie pracujących (w kraju 28,9%);
- 24,3% wartości brutto środków trwałych (w kraju 21,4%);
- 13,1% nakładach inwestycyjnych w 1990 r. (w kraju 11,5%).

Rolnictwo opolskie osiągało bardzo dobre wyniki produkcyjne. Plony głównych ziemiopłodów znacząco przekraczały osiągnięte przeciętne w kraju (np. zbóż podstawowych wyższe o ok. 50%, podobnie żywca rzeźnego, mleka i innych produktów). Rolnictwo opolskie wyróżniało się wysokim udziałem produkcji towarowej, która stanowiła w 1992 r. ponad 64% wartości produkcji globalnej (w kraju ok. 58%).

Dobra sytuacja polskiego rolnictwa ulegała ciągłemu pogarszaniu po roku 1989. Złożyło się na ten proces szereg istotnych przyczyn, jak:

1. Dokonana w wyniku urzędniczej decyzji likwidacja państwowych gospodarstw rolnych bez względu na ich stan, osiągnięte wyniki produkcyjne i efekty ekonomiczne. Zlikwidowano również pegeery opolskie, gospodarujące na około 28% powierzchni użytków rolnych w województwie, pomimo osiągniętych przez nie bardzo dobrych wyników produkcyjnych, wysokiej dochodowości

i rentowności. Pracownicy pegeerów pozostali bez środków do życia, ziemia bez właścicieli, obiekty produkcyjne bez opieki i właściwego użytkowania. Tereny byłych pegeerów stały się obszarami najwyższego bezrobocia, biedy, wykluczenia społecznego i różnych patologii.

2. Zmniejszająca się opłacalność produkcji rolnej. W okresie 1990–2004 wskaźnik wzrostu cen sprzedawanych produktów rolnych wynosił 759%, podczas gdy wskaźnik wzrostu cen towarów i usług kupowanych przez rolników osiągnął poziom 1111%. Wskaźnik relacji cen (tzw. nożyce cen) produktów rolnych sprzedawanych do towarów i usług zakupywanych przez rolników wynosił 65,7%, co oznacza spadek o 1/3 realnej dochodowości produkcji rolnej⁸.

3. Brak sprawnie działających instytucji obsługi rolnictwa, w szczególności odbioru (skupu) produktów rolnych. W miejsce zlikwidowanych placówek byłych gminnych spółdzielni „Samopomoc Chłopska” nie powstały organizacje i systemy spełniające podobne funkcje.

4. Zanik inwestycji w rolnictwie. Nakłady inwestycyjne w rolnictwie systematycznie i znacząco malały: z 13,1% w 1990 r. do 4,1% w 2004 r. (łącznie z łowiectwem i leśnictwem). Podobne tendencje spadkowe miały miejsce w całym kraju (udział rolnictwa i leśnictwa w nakładach inwestycyjnych ogółem spadł z 11,7% w 1990 r. do 2,2% w 2004 r.).

Wymienione przyczyny skutkowały zmniejszeniem pozycji rolnictwa w gospodarce województwa opolskiego. Wymiernym wyrazem tego procesu jest m.in. spadek udziału rolnictwa w wartości produkcji dodanej regionu z 11,7% w 1992 r. do 5,8% w 2004 r. i spadek liczby pracujących w rolnictwie z 27,2% do 17,3% ogółu pracujących w 2004 r.

W rezultacie regres w rolnictwie okazał się kolejną z głównych przyczyn utraty dynamiki gospodarczego rozwoju województwa opolskiego.

Przesłanki żywienia i rozwoju województwa opolskiego

Wbrew niektórym opiniom i obserwowanym (zwłaszcza od końca lat 90.) procesom zastoju, a nawet regresu gospodarczego, województwo opolskie nie jest regionem pozbawionym szans i możliwości rozwoju⁹. Możliwości takie istnieją, pozostaje natomiast problem ich pełnego i racjonalnego wykorzystania.

Zostały one zidentyfikowane i opisane (jako tzw. mocne strony województwa) w opracowywanych dokumentach określających cele, kierunki i priorytety rozwoju, jak Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego, Strategia Rozwoju Miasta Opola i inne.

⁸ „Rocznik Statystyczny RP”, GUS, Warszawa 2005, s. 438.

⁹ Nieuprawniony wydaje się pogląd, iż „Odmiennosc naszego [opolskiego – Z.M.] regionu polega na braku perspektyw poprawy tendencji degradacyjnych [wyróż. – Z.M.]”; zob.: W. P o t o r a, „Regiony – woj. opolskie”, „Rzeczpospolita” z 16 lipca 2003, s. 14.

Wśród szczególnie istotnych, wyróżniających województwo opolskie na tle innych obszarów kraju i możliwych do wykorzystania przesłanek jego rozwoju wyróżnić można:

1. Korzystne położenie, w zespole najbardziej gospodarczo rozwiniętych i dynamicznych obszarów południowo-zachodniej Polski, stwarzające możliwości sprzyjającej dla województwa opolskiego współpracy w sferze gospodarczej, kulturowej, naukowej i innych.

2. Przygraniczne położenie województwa, stwarzające możliwość znacznego rozszerzenia współpracy transgranicznej, wzrostu atrakcyjności inwestycyjnej, turystycznej, rozbudowy infrastruktury komunikacyjnej, mobilności mieszkańców, intensyfikowania współpracy gospodarczej, kulturalnej, naukowej, sportowej itp. nie tylko z Republiką Czeską, ale także krajami Europy Zachodniej i Południowej.

3. Doskonałe powiązania komunikacyjne zewnętrzne i wewnętrzne w postaci autostrady A-4 i magistrali kolejowej tworzących tzw. III paneuropejski korytarz transportowy, w przyszłości wzbogacone przez lepsze transportowe wykorzystanie drogi wodnej Odry i uruchomienie cywilnego portu lotniczego w Kamieniu Śląskim. Powiązania wewnętrzne zapewnia gęsta sieć dróg klasy krajowej, regionalnej i lokalnej o coraz lepszej jakości i parametrach technicznych.

4. Istniejące i rozbudowywane systemy infrastruktury technicznej: energetycznej (elektroenergetyka, gazownictwo, ciepłownictwo), gospodarki wodnej, telekomunikacyjnej i komunalnej są źródłem istotnych „korzyści zewnętrznych” dla podmiotów gospodarczych poszukujących dobrych lokalizacji do rozwoju swojej działalności i nowych inwestycji.

5. Duże zasoby majątku trwałego w postaci na ogół dobrze zainwestowanych miast, wysoce zurbanizowanych i zadbanych wsi, a także majątku produkcyjnego i infrastrukturalnego stwarzają korzystne warunki dalszego, efektywnego rozwoju różnych sektorów gospodarki regionalnej.

6. Zasoby naturalne, poza surowcami mineralnymi, w województwie opolskim na skalę przemysłową nie występują.

Województwo dysponuje natomiast dużymi zasobami coraz bardziej deficytowego surowca, jakim są zasoby dobrej jakości wód podziemnych. Mogą one stanowić ważny czynnik lokalizacji przemysłu wodochłonnego i spożywczego. Swoistym zasobem surowcowym są produkty uboczne i substancje chemiczne niewykorzystywane w procesach produkcyjnych Zakładów Koksowniczych „Zdzieszowice” oraz zakładów chemicznych Kędzierzyna i Blachowni. Mogą one stanowić bazę surowcową do dalszego (głębszego) wykorzystania przez tworzone małe i średnie przedsiębiorstwa przetwórstwa chemicznego. Inicjatywy z początku lat 90. XX w. tworzenia na tej podstawie tzw. Wydzielonych Obszarów Koncentracji Inwestycji (WOKI) zasługują na wznowienie i powinny stać się przedmiotem zainteresowania biznesu i władz terytorialnych.

7. Naturalne i antropogeniczne uwarunkowania i cechy regionu opolskiego umożliwiają rozwój funkcji rekreacyjno-wypoczynkowych i turystycznych. Decydują o tym walory krajobrazowe, klimatyczne, atrakcje przyrodnicze, zbiorniki wodne (Turawa, Nysa, Otmuchów i liczne mniejsze), cenne i liczne zabytki kultury materialnej, miejsca ważnych zdarzeń historycznych itp., których odpowiednia ekspozycja i promocja powinny kształtować klimat przychylnego zainteresowania regionem, zarówno wśród jego mieszkańców, jak i przyszłych z zewnątrz.

8. Sposób przestrzennego zagospodarowania województwa opolskiego korzystnie wyróżnia region na tle kraju. Zwarta, uporządkowana zabudowa, racjonalne wykorzystanie przestrzeni, estetyka opolskich miast, bogata i zadbane wieś tworzą ogólne wrażenie ład przestrzennego, uznawanego powszechnie jako ważny czynnik kształtujący warunki życia mieszkańców. Będąc istotnym elementem rozwoju zrównoważonego, cechy te w coraz większym stopniu decydują o kierunkach przyszłych migracji ludności i lokacji działań gospodarczych.

9. Racjonalnie ukształtowany system osadnictwa uznaje się powszechnie jako jeden z podstawowych wyznaczników regionu i czynników jego rozwoju. System osadnictwa województwa opolskiego tworzony w historycznym procesie jego narastania można uznać za wielce sprzyjający procesom dalszego rozwoju regionu i sprawnego nim zarządzania. Na system ten składają się hierarchicznie ukształtowane:

- ośrodek centralny regionu (miasto Opole);
- ośrodki subregionalne, którymi są miasta: Brzeg, Nysa, Kędzierzyn-Koźle i Kluczbork;
- ośrodki ponadpodstawowe, spełniające usługi o zasięgu ponadgminnym (miasta powiatowe);
- ośrodki lokalne – pozostałe miasta i niektóre wsie tworzące sieć wyspecjalizowanych ośrodków przemysłowych i usług podstawowych.

System osadnictwa miejskiego uzupełnia rozbudowana sieć osadnictwa wiejskiego, wyróżniająca się w kraju. Zachodzą tu i rozwijają się procesy prowadzące do powstawania form osadniczych, pośrednich między tradycyjnym miastem a wsią, określane mianem semiurbanizacji¹⁰. Są to procesy urbanizacji pośredniej, zdecentralizowanej (obszarowej), obejmujące wsie i całe zespoły produkcyjno-osadnicze o funkcjach nierolniczych, które w sumie tworzą silnie powiązaną funkcjonalną całość, chociaż topograficznie pozostają rozproszone. Ten wysoce zaawansowany proces urbanizacji zdecentralizowanej, doko-

¹⁰ S. G o l a c h o w s k i, *Proces semiurbanizacji w województwie opolskim* „Kwartalnik Opolski” 1965, nr 2; Z. M i k o ł a j e w i c z, *Urbanizacja wsi w województwie opolskim*, Instytut Śląski, Opole 1973.

nujący się równocześnie w płaszczyźnie ekonomicznej, demograficznej, społecznej i przestrzennej, doprowadził do prawidłowego, modelowego niemal ukształtowania systemu osadnictwa w regionie opolskim, tworząc równocześnie korzystne warunki dalszego cywilizacyjnego postępu i awansu Opolszczyzny.

Opolski model osadnictwa doskonale się wpisuje w kierunki działań określonych przez UE w Strategicznych Wytycznych Wspólnoty 2007–2013 (SWW), a nawet je wyprzedza, zwłaszcza w wytycznych 5.2. „Wspieranie dywersyfikacji działalności gospodarczej na obszarach wiejskich” oraz 5.1. „Wkład miast w rozwój gospodarczy i tworzenie miejsc pracy.”

10. Ludność województwa opolskiego to podstawowy zasób i czynnik determinujący możliwości jego rozwoju.

Pomimo niższych od przeciętnych w kraju wskaźników skolaryzacji na wszystkich poziomach kształcenia¹¹, w tym przede wszystkim na poziomie wyższym, jakość czynnika ludzkiego w województwie ocenić można wysoko. Decydują o tym szczególne cechy charakterologiczne i tradycje miejscowej ludności śląskiej, przejmowane również stopniowo przez mieszkańców pochodzących z innych regionów Polski lub obszarów pozostających po wojnie poza jej granicami. Cechy te to m.in.

- powszechne dążenie do zdobycia i wykonywania konkretnego zawodu (fachu);

- wysoki pragmatyzm wykonywanej pracy;
- odpowiedzialność za dobre wyniki pracy;
- wysoki stopień zdyscyplinowania;
- szacunek dla pracy i ludzi pracujących.

W rezultacie posiadania tych cech, zdobywane doświadczenie, umiejętności i zaangażowanie pracowników w znacznym stopniu niwelują negatywne skutki wynikające z niższego poziomu ich wykształcenia.

Zasadniczym problemem województwa opolskiego są niewykorzystane zasoby pracy. Około 75 tys. bezrobotnych zarejestrowanych i około 82 tys. emigrantów czasowych¹² stanowią w sumie ponad 60% ogólnej liczby pracujących w regionie. Ten ogromny potencjał gospodarczy nie jest w regionie wykorzystywany, oznacza więc wielkie straty – odpowiednio niższą produkcję, akumulację, niższe inwestycje itp.

¹¹ „Rocznik Statystyczny Województw”, GUS, Warszawa 2005, s. 525.

¹² R. Rauziński określa rozmiary emigracji czasowej (zarobkowej) w 2002 r. na 105 tys. osób, z czego 78% stanowią osoby w wieku produkcyjnym; por.: R. R a u z i ń s k i, *Wjazdowy zarobkowy w śląskim krajobrazie społecznym*, [w:] *Wjazdowy zarobkowy. Szanse czy zagrożenie*. Red. K. Głombik, P. Morciniec, Opole 2005, s. 65.

Pozostaje zatem problem: w jaki sposób pobudzić procesy rozwoju i zagospodarować wolne zasoby pracy będące obecnie źródłem znacznych strat gospodarczych, a także społecznych w województwie opolskim.

Propozycje niektórych działań dynamizujących rozwój regionu opolskiego

Zestaw celów, priorytetów i przedsięwzięć niezbędnych do realizacji w województwie określony jest w wielu opracowaniach i dokumentach przyjętych przez kompetentne władze państwowe i samorządowe. Z obserwacji i analizy ich wdrażania nasuwają się wnioski o dużym rozproszeniu środków przeznaczanych na realizację licznych drobnych zadań, często ważnych dla lokalnych społeczności, ale mało istotnych dla rozwoju regionu jako całości funkcjonalnej i przestrzennej. Odnosi się również wrażenie niedostatecznej spójności i koordynacji działań przyjmowanych w podstawowych dokumentach stanowiących narzędzie sterowania procesami rozwoju regionu, jakimi są:

- strategia rozwoju województwa opolskiego;
- plan zagospodarowania przestrzennego województwa opolskiego;
- programy operacyjne służące wykorzystaniu środków UE.

Zdaniem autora, przyspieszenie rozwoju województwa wymaga koncentracji na podstawowych działaniach, za które obecnie można uznać:

1. Reaktywowanie i umacnianie przemysłu jako bazy ekonomicznej rozwoju województwa opolskiego.

Nie umniejszając znaczenia innych dziedzin gospodarki, które również wymagają wsparcia i rozwoju (systemy infrastruktury technicznej, w tym zwłaszcza komunikacyjnej i komunalnej, edukacja, nauka i badania, kultura, rekreacja, sport i turystyka, usługi finansowe i inne usługi rynkowe), to jednak podstawą gospodarczą regionu opolskiego były i pozostaną przemysł i rolnictwo.

Wprawdzie współczesna gospodarka, zwłaszcza krajów wysoko rozwiniętych, wkracza w fazę tzw. rozwoju postindustrialnego, nie oznacza to jednak zaniku czy degradacji przemysłu. Przeciwnie, jego znaczenie jako podstawa procesów restrukturyzacji, modernizacji i unowocześnienia gospodarki ciągle wzrasta. W konsekwencji rola przemysłu w życiu narodów i gospodarek zmienia się i przeobraża, ale nie zanika, przemysł bowiem nadal:

- wywiera decydujący wpływ na charakter, tempo i kierunki rozwoju oraz ogólny postęp cywilizacyjny;
- dostarcza wszystkim działom gospodarki narodowej coraz doskonalszych narzędzi pracy i przedmiotów pracy, stanowiących podstawę rozszerzonej reprodukcji społecznej;

- jest głównym źródłem podaży dóbr konsumpcyjnych, zarówno konsumpcji indywidualnej, jak i zbiorowej;
- jest podstawą innowacji i postępu (technicznego, organizacyjnego, ekonomicznego, ekologicznego) w całej gospodarce. Wielki postęp w transporcie, telekomunikacji, informatyce, medycynie, usługach itp. byłby niemożliwy bez przemysłu dostarczającego urządzenia, instalacje, materiały i inne środki materialne warunkujące ten postęp;
- jest głównym źródłem bogactwa i dobrobytu narodów oraz czynnikiem kształtującym możliwości rozwoju społeczno-gospodarczego różnych krajów.

Województwo opolskie nadal posiada warunki do rozwoju przemysłu¹³. Wśród nich, oprócz wymienionych w podrozdz. *Przesłanki ożywienia i rozwoju województwa opolskiego*, istotne wydają się tzw. uwarunkowania miękkie w postaci głębokich tradycji przemysłowych regionu i wysokiego poziomu kultury przemysłowej jego mieszkańców. Ważne i często trudne dla przedsiębiorców problemy kadrowe rozwiązują na Śląsku Opolskim wysokiej jakości zasoby podstawowych kadr pracowniczych oraz zarządzania średniego szczebla. Źródłem pozyskania kadr kierowniczych (inżynierskich, ekonomicznych, humanistycznych) są absolwenci opolskich szkół wyższych, dodatkowo wzmacnianym przez bliskie uczelnie Śląska i Wrocławia.

Istotnym atutem regionu opolskiego jest istniejąca infrastruktura przemysłowa, obecnie nie w pełni wykorzystana, oraz możliwość współpracy i kooperacji produkcyjnej przedsiębiorstw opolskich z dynamicznie rozwijanym i modernizowanym przemysłem Dolnego Śląska, w tym szczególnie Wrocławia i zachodniej części Górnego Śląska.

Różne formy wspierania przez władze samorządowe istniejących, a przede wszystkim powstających nowych przedsiębiorstw są ważnym czynnikiem motywującym ich decyzje lokalizacyjne. Dotyczyć one mogą wszelkich zasobów, którymi dysponuje region: zasobów pracy, przestrzeni (terenów), obsługi komunikacyjnej, systemów i urządzeń infrastruktury technicznej i społecznej itp. Region opolski dysponuje takimi zasobami, pozostaje kwestia ich umiejętnego i szerokiego prezentowania oraz skutecznego wykorzystania.

2. Modernizację i rozwój nowoczesnego rolnictwa, czyli drugą (po przemyśle) podstawę ożywienia gospodarczego Opolszczyzny. Istnieją ku temu wszelkie sprzyjające uwarunkowania:

- relatywnie wysokiej jakości gleby;
- dobre warunki klimatyczne (długi okres wegetacyjny);

¹³ Pożądane i możliwe, w wielu elementach nadal aktualne, kierunki rozwoju przemysłu były przedmiotem wielu opracowań studialnych i publikacji wykonywanych na zamówienie Wojewody Opolskiego w pierwszych latach transformacji, jak np: Regionalny program restrukturyzacji przemysłu Śląska Opolskiego. Opracowanie zbiorowe Instytutu Nauk Ekonomicznych WSP w Opolu, pod kier. Z. Mikołajewicza, Opole 1991–1992 [maszynopis]; *Problemy i kierunki restrukturyzacji przemysłu Śląska Opolskiego*, Wydawnictwo WSP, Opole 1992.

- dobre wyposażenie w środki techniczne (maszyny, obiekty);
- wysoka kultura rolna producentów.

Szczególnie istotne, przede wszystkim w warunkach gospodarki rynkowej, są doskonałe możliwości zbytu produktów rolnych na terenie otaczających województwo opolskie wielkich skupisk ludności, jakimi są: metropolia Wrocławia, aglomeracja Śląska i aglomeracja Ostrawy. Możliwości te nie są dotychczas wykorzystane. Organizacja systemu dostaw produktów rolnych Opolszczyzny na wymienione obszary oraz rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego to podstawowe obowiązki samorządu terytorialnego wobec opolskiego rolnictwa.

Pomocne w tych procesach powinny być wszelkie inne inicjatywy, np. dalsza realizacja programu rewitalizacji wsi Śląska Opolskiego, pełne wykorzystanie środków UE czy pomoc w sensownym zagospodarowaniu znacznych środków finansowych napływających z tytułu migracji zarobkowych, szacowanych na około 500 mln euro rocznie.

3. Wykorzystanie dobrych zewnętrznych powiązań komunikacyjnych (autostradowych i kolejowych), zbliżających województwo opolskie do rozwiniętych obszarów Niemiec, Czech, Austrii, Włoch i innych krajów Europy zachodniej.

Pilnie zagospodarować należy autostradę A-4, która powinna stać się integralną częścią regionu, pobudzającą jego rozwój gospodarczy. Generalna Dyrekcja Budowy Autostrad i samorządy gminne władające terenami przyległymi do autostrady powinny czuć się odpowiedzialne za obecny stan.

4. Skoncentrowanie środków na przebudowę i modernizację głównych tras komunikacyjnych przebiegających przez województwo opolskie i łączących je z krajem, tj.:

- droga krajowa nr 94 relacji: Wrocław–Brzeg–Opole–Strzelce Opolskie–Bytom;
- droga krajowa nr 45 relacji: Wieluń–Kluczbork–Opole–Racibórz;
- droga krajowa nr 46 relacji: Kłodzko–Nysa–Opole–Lubliniec–Częstochowa;
- droga krajowa nr 40-41 relacji: Nysa–Prudnik–Kędzierzyn-Koźle–Pyskowice (droga podsudecka);
- dojazdy do głównych przejść granicznych w województwie: Paczków, Głucholazy, Trzebinia, Pietrowice.

Wymienione inwestycje drogowe należy skoordynować z województwami śląskim i dolnośląskim, zapewniając jednolity standard i parametry techniczne na całym przebiegu drogi.

5. Stosunki województwa opolskiego z województwami ościennymi, które należy kształtować na zasadzie współpracy a nie konkurencji.

W interesie Śląska Opolskiego leży możliwość nawiązania współpracy nie tylko w zakresie powiązań komunikacyjnych, ale także w sferze produkcji i ko-

operacji produkcyjnej, kultury, nauki i badań, szkolnictwa wyższego, ochrony zdrowia, turystyki itp.

Dotychczasowa polityka izolacji i konkurowania jest niekorzystna dla każdego ze śląskich województw i powinna być zaniechana.

6. Podjęcie realizacji inwestycji (wspólnymi siłami) ważnych dla śląskich województw, jak:

- zbiornik wodny „Racibórz” – położony na obszarze województwa śląskiego odgrywa pierwszorzędną rolę dla województw opolskiego i dolnośląskiego. Konieczny jest wspólny lobbing na rzecz budowy zbiornika i zaangażowanie oprócz budżetu państwa również środków z budżetów trzech województw;

- zbiornik wodny „Turawa” – którego oczyszczenie wraz ze skanalizowaniem terenów zlewni Małej Panwi warunkuje przywrócenie mu funkcji rekreacyjnych, co leży w interesie mieszkańców województw opolskiego i śląskiego.

7. Zapewnienie bardziej dynamicznego rozwoju stolicy regionu.

Centralne miasto regionu Opole wymaga dynamiki rozwojowej, która przekładałaby się na całe województwo. Tak jest na świecie, a także w Polsce. Bez dynamizmu Warszawy nie byłoby rozwoju Mazowsza, bez Krakowa – Małopolski, bez Wrocławia – Dolnego Śląska.

W województwie opolskim ciągle pojawiają się zarzuty, że gmina miejska Opole angażuje więcej środków niż inne gminy, np. Brzeg, Kietrz grożą nawet secesją z tego powodu!

Opole nie jest miastem biednym. Dochody budżetowe (na mieszkańca) lokują Opole w ścisłej czołówce polskich miast. Potrzebna jest większa odwaga, zaangażowanie i wiara w sukces podejmowanych przedsięwzięć, w tym inwestycyjnych. Podstawowym warunkiem jest przełamanie istniejących od lat barier – brak przygotowanych planów zagospodarowania przestrzennego, a w konsekwencji brak terenów budowlanych wyposażonych w systemy infrastruktury technicznej i możliwych do natychmiastowego przejęcia (zakupu) przez potencjalnego inwestora. Według stanu na koniec 2005 r. miasto Opole posiadało plany zagospodarowania przestrzennego obejmujące zaledwie 6,28% powierzchni, podczas gdy np. Gdańsk 47,0%, Lublin 43,8%, Warszawa 13,9%, Wrocław 21,3% – średnio w Polsce 16,5% powierzchni największych miast. Równocześnie w opracowaniu było 25,7% powierzchni tych miast, podczas gdy w Opolu – 6,3%¹⁴.

Podobnie opóźnione są prace w innych gminach województwa opolskiego. Zdziwiająca wydaje się beztroska i opieszałość samorządów miast i gmin w tym względzie, zwłaszcza że posiadanie planu zagospodarowania przestrzennego warunkuje możliwość podjęcia wszelkich dalszych czynności procesu inwestycyjnego.

¹⁴ „Rzeczpospolita”, 27 listopada 2006.

8. Upowszechnienie wiedzy o istniejących dokumentach dotyczących kierunków rozwoju regionu, miast i gmin Śląska Opolskiego, która obecnie jest bardzo skromna, nawet u osób sprawujących w nich władzę. Należałoby, zdaniem autora, przeprowadzić obowiązkowe szkolenie, zakończone egzaminem, dla radnych wszystkich szczebli samorządu terytorialnego w zakresie ich znajomości:

- strategii rozwoju województwa opolskiego;
- planu zagospodarowania przestrzennego województwa opolskiego;
- studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz innych dokumentów planistycznych dotyczących rozwoju gminy (miasta).

Być może wówczas często jałowe i zbędne dyskusje radnych, np. nad celowością i lokalizacją kolejnych inwestycji, zastąpione byłyby rozważaniami o możliwej pomocy w sprawnej i efektywnej realizacji tych inwestycji.

9. Pobudzenie zainteresowania regionem Śląska Opolskiego, pozyskanie nowych inwestorów, przyspieszenie jego rozwoju wymaga ponadto:

- większego zaangażowania wszystkich uczestników tego procesu, w tym szczególnie:
 - władz samorządowych wszystkich szczebli,
 - organów administracji państwowej (centralnych i wojewódzkich),
 - posłów i senatorów ziemi opolskiej,
 - przedsiębiorców i ludzi biznesu,
 - pracowników nauki i studentów,
 - organizacji i instytucji okołobiznesowych,
 - organizacji społecznych;
- zorganizowanej, intensywnej i ciągłej promocji województwa, miast i gmin we wszystkich możliwych formach i wśród różnych adresatów, w kraju i za granicą.

Interesujące i dobrze opracowane materiały promocyjne powinny znaleźć się we wszystkich ambasadach RP, na wszystkich lotniskach w kraju i samolotach LOT, w międzynarodowych pociągach, wzdłuż całego opolskiego odcinka autostrady, na ulicach polskich miast itd., aby wywołać zainteresowanie regionem opolskim, chęć jego poznania, zwiedzania, pobytu i robienia tu „dobrych interesów”.

Sami zaś mieszkańcy Śląska Opolskiego muszą pozbyć się apatii, zniechęcenia, frustracji i narzekań na spowolnione tempo rozwoju regionu; uznać, że rozwój jest możliwy i że wspólnym wysiłkiem zostanie osiągnięty.